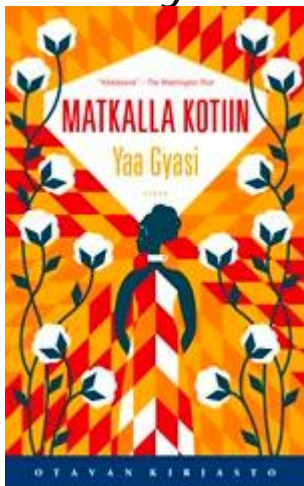

Yaa Gyasi: Matkalla kotiin

Tarina kuin helminauha LIISA RINNE (14.6.2017)

Brittien hallinnoima Cape Costin linnoitus 1700-luvun Afrikassa. Toisiaan tuntemattomat sisarpuolet, Esia ja Effia, päätyvät samaan linnakkeeseen. Toinen myydään orjaksi Yhdysvaltoihin toisen jäädessä kuvernöörin vaimoksi. Alkaa kahden sukuhaaran pitkä ja kivulias matka, läpi vuosisatojen kulkeva tarina mustien historiasta Atlantin molemmin puolin.

Matkalla kotiin on ghanalais-yhdysvaltalaisen Yaa Gysin esikoisromaani. Laaja taustatyö ja kirjoittajakoulutus näkyvät. Monivaiheinen historia muuttuu eläväksi, varmaotteiseksi romaaniksi. Dramaturgisesti jokainen henkilö on oma pieni tarinansa, jossa henkilöhistoria kohtaa vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen. Orjakauppa heittää pitkän varjon molemmin puolin mannerta – on puuvillaplantaasilla raatavia orjia, orjien metsästäjiä ja myyjiä, hiilikaivoksessa työskenteleviä vankeja, lähetysasemalla kasvanut mahtisuvun jäsen – kaikki tavalla tai toisella osallisia.

Miten näkymätön tehdään näkyväksi maailmassa, jossa tasa-arvo ja vapaus ovat pelkkiä illuusioita? Valkoisena lukijana otan itsestänselvyytenä, että minulle on tarjolla kaikenlaisia tarinoita, samaistumisen kohteita. Tätä teosta luen kuitenkin valitettavan tietoisena siitä ettei minulla ole mahdollisuutta täysin ymmärtää, miltä tuntuu kun ihonväri itsessään on peruste vaikkapa pidätykseen tai asuinpaikan löytämiseen.

”Seuraavana päivänä he molemmat lähtivät taas työnhakuun. Tällä kertaa he kävelivät vain kappaleen matkaa etelään päin ennen kuin erosivat, ja sitten Robert katosi Manhattanille. Katosi näkyvistä muutamassa sekunnissa, koska oli nyt niin valkoisten kaltainen, että näytti vain yhdeltä niistä monista, jotka kulkivat kovaa vauhtia jalkakäytävillä. Pyörittyään Manhattanilla kahden viikon ajan hän löysi työpaikan.

Willie joutui etsimään töitä vielä kolme kuukautta mutta pääsi ennen joulukuun alkua taloudenhoitajaksi varakkaalle mustalle perheelle, joka asui Harlemin etelälaidalla. Koska Morrisit eivät olleet vielä alistuneet siihen, että olivat mustia, he olivat hivuttautuneet niin lähelle valkoisia kuin New Yorkissa oli mahdollista. He eivät päässeet enää pitemmälle, sillä niin tummaihoisten oli mahdotonta löytää asuntoa etelämpää.”

Tarinat ovat karuja ja kaunistelemattomia. Gyasi ei osoittele tai syyllistä, pikemminkin hän näyttää todellisuuden vallankäytön seurauksista. Todellisuudesta, joka on valitettavan totta vuosikymmenestä toiseen.

Teoksen nimen *Matkalla kotiin (Homegoing)* voi tulkita liikkeeksi, jonka henkilö henkilöltä rakentuva tarina synnyttää. Jokainen sukupolvi haluaa sitoa seuraavan sukupolven tiukemmin olemassaolevaan yhteiskuntaan ja rakentaa tätä kautta parempaa tulevaisuutta.

”Ness huusi huonolla twillä Akulle, joka oli kauempana Jo-vauvan kanssa: ”Älä missään nimessä laskeudu maahan.”

Piru lähestyi edelleen ja hyräili hiljaa ja kärsivällisesti tullessaan. Ness tiesi, että Piru odottaisi alhaalla vaikka ikuisuuteen saakka, ja pian lapsi itkisi, tarvitsisi ruokaa. Hän katsoi sitä puuta, jossa Sam oli, ja toivoi, että Sam antaisi anteeksi sen, miten heille kävisi hänen seuraavan tekonsa takia, ja sitten hän laskeutui puusta. Hän oli jo maassa enne kuin tajusi, että Sam oli tehnyt samoin.

”Missäs poika on?” Piru kysyi, kun hänen palkollisensa sitoivat Nessin ja Samin.

”Kuollu”, Ness vastasi ja toivoi, että hänen katseensa oli samanlainen kuin niillä paenneilla ja kiinni jääneillä äideillä, jotka olivat tappaneet lapsensa, jotta nämä olisivat vapaita.”

Afrikassa ašantit ottavat ihmisiä kiinni ja fantit myyvät heitä eteenpäin. Ja vaikka orjakauppa aikanaan loppuu, niin riisto ei. Menneisyys tekee tulevaisuudesta monella tapaa mahdottoman. Häpeällinen menneisyys täytyy kätkeä, piilottaa uniin ja enteisiin. Matka kotiin on myös matka kohti juuria, tietoa omasta itsestä, siitä kuka on ja mistä on tullut.

Näin pitkälle aikavälille sijoittuvassa tarinassa henkilöhahmot symboloivat tiettyä historiallista aikaa. Kerronta jättää osan henkilöistä ohuemmiksi kuin toiset. Vaikka henkilöt tavallaan jatkuvatkin yli lukujen, jää tarina toisten kohdalla harmittavasti kesken. Toisaalta tämä on myös kerronnallinen valinta. Tarinoiden ketju puhukoon puolestaan, lukija täydentäköön mielessään puuttuvat kohdat. Kuten eräs tarinan henkilöistä, historianopettaja Yaw, valistaa oppilaitaan:

”Uskomme sitä, jolla on valtaa. Hän saa kirjoittaa tarinan tapahtuneesta. Historiaa tutkiessa joutuu siis kysymään aina itseltään: Kenen tarina puuttuu?”

Kenen ääni tukahdutettiin, jotta tämä ääni kuuluisi? Ensin täytyy selvittää se ja sitten kaivaa puuttuvakin tarina esiin. Niin alkaa saada asioista entistä paremman joskin yhä epätäydellisen kuvan.”

Tähän kiteytyy romaanin olennainen ajatus. Yritykseen tavoittaa niiden ääni, joilla se on tukahdutettu. Vaikka nykyisyys on edelleen monin tavoin epätäydellinen, on Gyasin romaani askel kohti moniäänisempää tulevaisuutta.

Yaa Gyasi, *Matkalla kotiin*, Otava, s. 373, suom. Sari Karhulahti
Liisa Rinne on tamperelainen kirjailija ja kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta